

IKBY'DE PEŞMERGE GÜÇLERİNİ BİRLEŞTİRME REFORMU NE KADAR GERÇEKÇİ?

MEHMET ALACA

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

Tarihsel olarak milis, isyancı veya asker gibi çok yönlü kimliğe sahip olmasına rağmen, 2005 Irak Anayasası'nın 121. maddesinde güvenlik gücü olarak tanımlanan Peşmerge birimindeki reform sürecinin itici gücünün, Batılı ülkelerin sürekli baskısı ve desteği olduğu söylenebilir.

”

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) ordu niteliğindeki güvenlik gücü Peşmerge güçlerinin reforme edilmesi, birleştirilmesi ve kurumsallaştırılması yönünde son yıllarda ilerleme kaydedilse de güçlerin hâlen tek çatı altına alınmaktan uzak olduğu görülmektedir. IKBY'nin en büyük iki partisi Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) komutasındaki güçlerin birleştirilmesi planı uzun süredir tartışmalı biçimde gündemdeki yerini korumaktadır. KYB'li Peşmerge Bakanı Şoreş İsmail'in iktidar partilerinin bakanlığa müdahaleleri gerekçesiyle 4 Eylül'den bu yana ikinci kez istifa etme tehdidi göz

önüne alındığında reform planının hiç kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından bu yana Irak'ta Kürt kültürünün temel ögesi olarak güç

kazanan Peşmerge, 1991'de Baas rejimine isyanın ardından ülkenin kuzeyinde yarı özerk bölge kurulmasıyla aşiret koruculuğundan millî güce dönüştü. 1993'te bölge

parlamentosu tarafından hiçbir siyasi partinin kendine ait bir silahlı kuvveti olmaması gerektiğini öngören yasaya rağmen, KDP'nin 80. Peşmerge Birlikleriyle KYB'nin 70. Birlikleri varlığını sürdürmektedir. İki rakip parti arasındaki siyasi çatışmalarda suistimale açık araç olan Peşmerge, siyasi nüfuz mücadelesinin parçası olabildiği gibi taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda da tarafsız kalamamaktadır. Zira 1994-1998 yılları arasında KDP ile KYB arasında yaşanan ça-

tışmalarda Peşmerge güçleri rakip muhalefet gruplarına karşı ve halk protestolarını bastırmak için kullanılmıştı.

BATİ DESTEKLİ BİRLEŞME SÜRECİ

Tarihsel olarak milis, isyancı veya asker gibi çok yönlü kimliğe sahip olmasına rağmen, 2005 Irak Anayasası'nın 121. maddesinde güvenlik gücü olarak tanımlanan Peşmerge birimindeki reform sürecinin itici gücünün, Batılı ülke-

lerin sürekli baskısı ve desteği olduğu söylenebilir. Terör örgütü IŞİD'in 2014'te Irak topraklarının neredeyse üçte birini kontrol eder hâle gelmesi, Irak Ordusu kadar Peşmerge'nin de zayıflığını, bulanık kimliğini, siyasallaşmasını ve finansman sorununu gün yüzüne çıkarmıştı. IŞİD'in 2017'deki teritoryal yenilgisinin ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya ve Hollanda'nın desteğiyle iki parti kontrolü altındaki Peşmerge güçlerinin beş ila on yıl içerisinde birleştirilmesi ve yeniden düzenlenmesini öngören 35 maddelik reform programı hazırlandı. IŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon üyeleri, Peşmerge'ye eğitim, lojistik destek, danışmanlık, silah ve teçhizat başta olmak üzere çeşitli destekler sağlasa da bu desteğin şartı güçlerin birleşmesi oldu.

Batılı ülkelerin desteğiyle KYB ile KYB kontrolündeki güçlerin Peşmerge Bakanlığına entegre edilmesi çerçevesinde Bölgesel Muhafız Tuğayları (RGB) kuruldu. Peşmerge üyelerinin sayısı konusunda net istatistikler bulunmamakla birlikte 150 bini aşkın kişi olduğu tahmin edilmektedir. Kamu çalışanı olarak faaliyet gösteren Peşmerge'ler iki parti politikaları çerçevesinde ayrışsa da tamamı maaşlarını IKBY tarafından almaktadır. Reform süreci çerçevesinde yaklaşık 50 bini geçkin kişiden oluşan 18 Peşmerge birliği bakanlık bünyesine alınırken, hâlen neredeyse 100 bin Peşmerge, KDP ve KYB kontrolünde faaliyetlerine devam etmektedir. ABD, Peşmerge birimlerinin maaşlarını karşılamak için Peşmerge Bakanlığına aylık 20 milyon dolar ödese de en büyük endişe, reformun yavaş ilerlemesi ve iki partinin bu

konuda yeterince şeffaf olmaması olarak görülmektedir. 2022 sona ermeden bütün Peşmerge güçlerinin aynı çatı altında birleşmesi beklense de birleşme sürecinin sanıldığı kadar kolay olmadığı görülmüş ve yeni hedef 2025 yılına ötelenmiştir. Bu anlamda birleşmenin zaman alacağı ve kolay olmadığı bilinse de Batılılar, Kürtlerin reform konusunda ciddiyetini görmekte kararlı gözükmemektedir.

“

Peşmerge birliklerinin partilerine oldukça bağlı olması birleşme sürecini zorlaştıran diğer unsur olarak görülmektedir. Temel motivasyonu IKBY'yi savunmak olan söz konusu güçlerin, toprak ve ekonomik kaynaklar üzerinde parti kontrolünü konsolide etmek ve bölgedeki muhalefeti bastırmak için kullanıldığı da bilinmektedir.

”

BİRLEŞMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Savunma ve iç güvenlik gücü olarak yapılanan Peşmerge güçlerinin örgütsel ve politik alandaki mevcudiyetinde bulanıklıklar görülmek-

tedir. KDP ve KYB bünyesindeki Peşmergelerin yapısının bakanlık kontrolündekilerden farklı olması bu duruma çarpan etkisi yapmaktadır. Bu nedenle reform sürecinin başarı ihtimali uluslararası destekten ziyade KDP ile KYB liderliğinin siyasi iradesine dayanmaktadır. Reformun önündeki en büyük engelin ise iki rakip parti arasındaki güvensizlik ve askerî elitlerin yapı içerisindeki tahakkümü olduğu söylenebilir. Birleşme, elitlerin kazanımlarının kaybı anlamına geleceğinden reform sürecindeki gönülsüzlük artmaktadır.

Peşmerge birliklerinin partilerine oldukça bağlı olması birleşme sürecini zorlaştıran diğer unsur olarak görülmektedir. Temel motivasyonu IKBY'yi savunmak olan söz konusu güçlerin, toprak ve ekonomik kaynaklar üzerinde parti kontrolünü konsolide etmek ve bölgedeki muhalefeti bastırmak için kullanıldığı da bilinmektedir. Bu nedenle iki parti de pekiştirdikleri nüfuzlarını kendilerine sadık silahlı güçler vasıtasıyla korumaya çalışmaktadır. Hatırlanırsa 2017'deki bağımsızlık referandumundan sonra KYB'ye sadık Peşmergeler, IKBY tarafından üzerinde hak iddia edilen Diyala, Kerkük,

Selahattin ve Ninova gibi tartışmalı bölgelerden çekilmişti. Kürtlerin kazanım ve imajlarının önemli ölçüde zarar gördüğü bu çekilme “partiye sadakatini” sonuçlarını gün yüzüne çıkarmıştır. Bu noktada birleşmenin gerçek anlamda olması IKBY'nin etkinliğini pekiştirecektir.

KYB, birleşme hâlinde IKBY'de hâkim güç KDP'nin kontrolü tamamen ele geçirmesinden ve Peşmerge üzerinde etkisinin yok olmasından endişe duymaktadır. Mevcut hükümete hâkim olan KDP, başkan, başbakan, içişleri bakanı ve millî güvenlik kurulu başkanlığı gibi görevlerin tamamına sahip olup bu durumun yakın gelecekte de devam etmesi tahmin edilmektedir. Bu nedenle KYB'nin, Peşmergelerini bakanlığa entegre etmesi KDP'nin hâkim olduğu karar alma mekanizmasına karşı daha fazla kırılganlık anlamına gelebilecektir. Dahası, Peşmerge reformu sonrası iki rakibin arasındaki güç dengesinde olacak potansiyel değişiklik, tarafları toprak kontrolü konusunda dahi endişeye sevk etmektedir. Peşmerge bakanının iki kere istifa edeceğini açıklaması, bakanlık üzerindeki KDP ve KYB

müdahalesini gözler önüne serdiği gibi Batılı ülkelerce zorlanan reformun iki partiden kaynaklanan açmazlarının saklanamayacağını ortaya koymaktadır.

Peşmerge reformu sadece askerî ve savunma sektörlerinin ıslahına ilişkin olsa da IKBÝ'deki şeffaflık, hesap verebilirlik ve imaj meselesiyle de ilgilidir. Kürt yetkililer, Batılı ülkelerin baskılarına paralel olarak süreci ivmelendirmeye çalışmaktadır. Batı'daki IKBÝ imajının öneminin bilincinde olan Erbil yönetimi, birleşme sürecinin başarısız olması durumunda sadece Batı destekli askerî desteğin kesilmesinin değil imajının da zedeleneceğini bilmektedir. Nitekim ABD Savunma Bakanlığı ile Peşmerge Bakanlığı arasında 21 Eylül'de imzalanan mutabakat zaptına ilişkin konuşan IKBÝ Başkanı Neçirvan Barzani'nin, "Pes etmeyeceğiz ve siyaseten üzerinde çalışmaya devam edeceğiz" ifadeleriyle Batı'ya taahhüt verdiği görülmektedir. Ancak partilerin mevcut güçlerinden vazgeçmelerini beklemek yanıltıcı olacaktır. Birleşme gerçekleşse dahi bakanlıkta parti üyeliğinin ön plana çıkması muhtemel görülmektedir. Zira iki partinin ayrı Peşmerge güçleri dışında hâlen ayrı istihbarat, güvenlik ve terörle mücadele güçlerinin varlığı ve bir-

leşme projesinin bu güçleri kapsamadığı dikkate alındığında birleşme olsa dahi mevcut tartışmaların bu yöne kanalize olması beklenmektedir. Bu anlamda iki partinin Peşmerge'nin birleşmesiyle kalmayarak söz konusu güçleri de birleştirerek samimiyetlerini kanıtlaması gerekmektedir. Aksi takdirde Peşmerge'nin birleşmesi bölgedeki parti milisi gerçeğinin sadece bir kısmını temsil edecektir.

PARTİ REKABETİNDE REFORM ZORLUKLARI

Tüm engellere rağmen, birleşme sürecinde KDP ve KYB'nin bakanlık bünyesindeki parti faaliyetlerini nispeten azaltmaya çalıştığı belirtilirken, bakanlık kontrolündeki birimlerin saha faaliyetlerinde dijitalleşme eğilimleri dikkat çekmektedir. Bu anlamda Peşmerge reformunun mevcut başarısı, KDP-KYB rekabetinden bağımsız tutulmalıdır. Peşmerge Genel Sekreteri Bahtiyar Muhammed, KDP ve KYB'nin "Peşmerge güçlerinin geleceği için ortak vizyona sahip olmadığını" belirterek, bu durumun reformda ilerlemeyi engellediğini söylemiştir. Her iki tarafın da statükosunu güvence altına al-

makta kararlı olduğu düşünüldüğünde reform girişiminin IKBÝ'deki mevcut güç dağılımı üzerinde etkileri olacaktır. KDP ile KYB'nin müesses nizamdaki ayrıcalıklarının altını oyacağından reformun başarısı gölgelenecek gibi görünse de Peşmerge'nin parti-milisi özelliklerinden arındırılması, 30 yıldır iki partili şehir devleti yapısı sunan IKBÝ'nin kurumsal/tekil resim vermesi açısından önem arz etmektedir.

KDP ile KYB muhalefet partilerine ve protesto gösterilerine karşı kendilerine sadık güvenlik güçlerini mobilize ederek mevcut siyasi düzendeki çıkarlarını korumaktadır. Batılı ülkelerin IŞİD'e karşı savaş için verdiği mühimmatları halkın muhalefetin protestolarını bastırmak için kullanan parti Peşmergelerinin yokluğu KDP ve KYB'nin çıkarlarının da altını oyacak olsa da bölgenin demokratikleşmesine katkı sunabilecektir. Bu anlamda iki parti, reform sürecini kendi iç hesaplarından ziyade uluslararası aktörlerle ilişkilerini pekiştirme ve çıkarlarını maksimize etmek konusunda fırsata çevirmelidir. Sonuç olarak aksi takdirde birleşme süreci batılı ülkelerin zorlaması ve finansal-askerî mühimmat lojistik gibi yardımları almak için dâhil olunan zoraki süreç olmaya devam edecektir. ■

